Stichting
Monumentenhuis Brabant

Nieuwsbrief

adres Markt 9 4931 BR Geertruidenberg telefoon 0162.511833 fax 0162.521076 e-mail info@monumentenhuisbrabant.nl
website www. monumentenhuisbrabant.nl

nr. 60 september 2022

Monumenten en duurzaamheid

Een monument is iets unieks in een wijk, dorp of stad. Het is bijzonder vanwege de architectuurhistorische of cultuurhistorische waarden, of zijn betekenis voor de wetenschap. Een monument vertelt ook een verhaal en geeft daardoor identiteit aan die plek. Maar een monument dient voor een eigenaar en/of gebruiker ook betaalbaar, bewoonbaar en klimaattechnisch ook duurzaam te blijven. Open Monumentendag 2022 (10 en 11 september) stond in het teken van duurzaamheid. Eigenaren en geïnteresseerden werden geïnformeerd over de mogelijkheden, de financiering en regelgeving op het gebied van het verduurzamen van een monument.

Kennis van het monument

Een monument verduurzamen is geen standaard klus. Het is allereerst van belang om je pand goed te kennen. Wellicht biedt het monument zelf al mogelijkheden om energie te besparen. Voorbeelden hiervan zijn een tochtportaal bij een entree, zodat de kou minder ervaren wordt, of het wisselend gebruiken van ruimten op het noorden en zuiden.
Om de eigenschappen van verschillende onderdelen van het monument te kunnen analyseren dient de huidige technische en fysische staat in kaart te worden gebracht. Verder kan een stappenplan uitkomst bieden. Een en ander is afhankelijk van de persoonlijke situatie.

Stappenplan

- Deel het project op in behapbare stukken;
- Schakel in een vroeg stadium de hulp in van goede adviseurs en specialisten;
- Maak gebruik van de kwaliteiten en middelen van het monument zelf;
- Combineer onderhoudswerkzaamheden met verduurzamingsmaatregelen zoals schilderwerk, kierdichting, dak onderhoud en isolatie etc.;
- Onderzoek waar vochtbronnen en koudebruggen in het pand aanwezig zijn;
- Zorg voor een goede ventilatie van zowel ruimten als constructies;
- Laat je goed adviseren over de keuzes voor installaties.

Werk met werk maken

Het is verstandig, zowel financieel als uitvoeringstechnisch, om de instandhouding en restauratie van een pand te combineren met een verduurzaming. Een goed meerjarenonderhoudsplan kan daarbij helpen. Daarbij is het tevens van belang de bouwhistorische waarden in beeld te hebben.

Isolatiemogelijkheden vloer, gevel, dak.

Dat kan door middel van een bouwhistorisch onderzoek. Vaak is een bouwhistorische verkenning al toereikend.

Bouwhistorische verkenning

Een bouwhistorische verkenning geeft inzicht in de bijzondere waarden van het monument. Het behoud van deze bijzondere monumentale elementen dient het uitgangspunt te zijn. Zo heeft een historische tegelvloer gevolgen voor de inpassing van vloerverwarming, kan enkel getrokken glas niet worden gewijzigd in HR++ beglazing en heeft het isoleren van een gevel gevolgen voor de vochthuishouding van historisch metselwerk. Zomaar wat praktijkvoorbeelden om aan te geven dat voor het veranderen van een monument kennis van materialen, bouwfysische neveneffecten en inpassing van installatietechniek noodzakelijk is teneinde het monument geen schade aan te doen. Zonnepanelen op bijgebouwen, achterzetbeglazing en isolerende folies zijn enkele alternatieve oplossingen die de monumentale waarden van het pand niet aantasten, maar wel zorgen voor een lagere energierekening.

Zonnepanelen op bijgebouw om monumentale waarden te ontzien.

Financiering en subsidies

Er zijn op dit moment op het gebied voor de instandhouding van en het verduurzamen van monumenten meerdere financieringsmogelijkheden en subsidies beschikbaar. De Rijksdienst Voor Ondernemend Nederland (ISDE, DUMAVA, SDE++, EIA), de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (Woonhuissubsidie, SIM), de Provincie Noord-Brabant (Restauratie Rijksmonumenten, Instandhouding Molens) en het Restauratiefonds (Duurzame Monumentenlening, DuMo-advies) kunnen door middel van leningen of subsidies de investeringsbegroting van de verduurzamingsopgave verlichten.

Voor meer informatie over het verduurzamen van monumenten en samenhangende werkzaamheden (bijv. het uitvoeren van een bouwhistorische verkenning om de monumentale kwaliteiten goed in beeld te brengen) neem contact op:
g.verkuijlen@monumentenhuisbrabant.nl

Provincie Noord-Brabant

De activiteiten van Stichting Monumentenhuis Brabant, dit is het Brabantse steunpunt voor de monumentenzorg en archeologie, worden ondersteund door de Provincie Noord-Brabant.

Populierenlandschap verdient meer aandacht

De populier, een boom van 'meer'waarde

De populier was lange tijd een vertrouwde boom in het Brabantse landschap. In de Meierij bijvoorbeeld werd de populier volop aangeplant ten behoeve van de klompenindustrie, het maken van lucifers, pallets en andere houtproducten. De populier hoort daar bij het DNA van de regio. Bij de kanalisatie van de Maas in de jaren dertig van de vorige eeuw werden populieren aangeplant als 'bakenbomen' i.c. als bakens voor de begeleiding van het scheepvaartverkeer. Om de honderd meter werd er een populier (of soms een es) op de oever van de rivier gepoot als vaarwegmarkering, zodat de schipper daarop kon oriënteren.

Populierenlandschap in de Meijerij (foto: Gerard van Kaathoven).

De populier als spaarpot

Op veel plaatsen op het Brabantse platteland werd de populier aangeplant als appeltje voor de dorst. Zo kwam het regelmatig voor dat bij de geboorte van een kind populieren werden gepoot. Doordat een populier een snelgroeiende boom is en na 20 à 25 jaar kaprijp is, kon met het geld van de gepakte populier de bruiloft (deels) worden betaald. Vóór de Tweede Wereldoorlog leverde hout verhoudingsgewijs veel geld op!

Devaluatie populier

Na de Tweede Wereldoorlog nam de waardering van de populier in rap tempo af. Het was maar 'waaiboomhout', zo werd er vaak minderwaardig over gesproken. De devaluatie van de populier werd tijdens de ruilverkaveling op veel plaatsen bekrachtigd. De zaag werd maar al te vaak in de populier gezet… Er vond vervolgens geen herplanting meer plaats, althans niet met populieren. Het eeuwenoude voorpootrecht, dat veelal tot de aanplant van populieren had geleid, werd op grote schaal door de burgerlijke overheid afgekocht. Het eens zo karakteristieke populierenlandschap kwam daarmee ook in de verdrukking.

Meerwaarde

Het gezegde 'onbekend maakt onbemind' gaat zeker voor de populier op. Temeer omdat de populier juist heel veel potentie heeft, bijvoorbeeld in economisch opzicht (o.a. gebruik in de bouw en nieuwe gebruikstoepassingen) en voor het realiseren van maatschappelijke opgaven (o.a. CO2 reductie).

Voor de Brabantse Populierenvereniging, Stichting Cultuurhistorie In Het Groene Woud en Monumentenhuis Brabant is het bovenstaande aanleiding om samen op te trekken voor een revival van de populier. Dat doen we door de 'meer'waarde van de populier aan te tonen.

We willen een keten maken om de populier te 'verwaarden'. Want de populier is heel veelzijdig in zijn betekenis. Denk hierbij aan:

- de populier als belangwekkend bestanddeel van het historisch DNA van de regio;
- de populier als kenmerkend landschapselement in het Van Gogh Nationaal Park;
- de populier als drager van biodiversiteit;
- de populier als bron voor economisch gebruik;
- de populier als middel voor CO2-reductie.

Gemeenten, landschapsorganisaties, landgoedeigenaren en houtverwerkende bedrijven zijn belangrijke partijen om bij te dragen aan het versterken van het populierenlandschap. Zoals hiervoor al gezegd, rond de betekenis en waarde van de populier spelen verschillende deelaspecten. Maar zeker voor de populier geldt ook dat de som meer is dan de afzonderlijke delen. Het is belangrijk dat die belangen worden verbonden. Voor meer informatie: h.maas@monumentenhuisbrabant.nl

Bond Heemschut

Erfgoedvereniging Bond Heemschut is de grootste en één van de oudste verenigingen voor bescherming van cultuurmonumenten in Nederland. Sinds 1911 zetten vrijwilligers zich in voor de waardering en het behoud van waardevolle monumenten en cultuurlandschappen in Nederland. De werkzaamheden vinden plaats in een twaalftal provinciale commissies waarvan de commissie Noord-Brabant er één van is.

Commissie Noord-Brabant

Indien erfgoed wordt bedreigd probeert de commissie Noord-Brabant dit erfgoed te beschermen door in gesprek te gaan met initiatiefnemers, projectontwikkelaars, eigenaren en overheden om te komen tot oplossingen die leiden tot het behoud van het erfgoed. Mocht overleg niet baten dan start de commissie bestuursrechtelijke procedures om toch tot het gewenste resultaat te komen.

Vacature

De commissie Noord-Brabant zoekt vrijwilligers die zich willen inzetten voor het behoud van cultureel erfgoed, monumentale gebouwen, dorps- en stadsgezichten en landschappen. ffiniteit met cultuurhistorie en monumentenzorg is vanzelfsprekend, een opleiding of werkervaring op dat gebied strekt tot aanbeveling.

Het vrijwilligerswerk bij Heemschut is op de eerste plaats een kans om zich in te zetten voor cultureel erfgoed en monumenten in de provincie. Het werk van erfgoedbeschermer biedt interessante inzichten en contacten in het werkveld en de mogelijkheid voor maatschappelijke betrokkenheid bij stad, dorp, platteland en leefomgeving. Heemschut biedt daarnaast aan alle actieve leden verschillende mogelijkheden tot scholing en cursussen en een onkostenvergoeding. Als tijdbeslag moet gerekend worden op een aantal uren per week. Het meeste werk gebeurt thuis telefonisch, per mail en bij overleg in het werkveld. Zes maal per jaar komt de commissie Noord-Brabant bij elkaar om te overleggen over de lopende zaken.
Reacties graag richten aan de secretaris van de commissie Noord-Brabant de heer Ad Spanjers, noord-brabant@heemschut.nl